

O pojem veřejnoprávní korporace.

(Metodologické poznámky ke stejnojmennému spisu Dr. Jana Matějky.)¹⁾

František Weyr.

Uplynulo mnoho let, co jsem naposledy pročetl svůj habilitační spis: „Příspěvky k teorii nucených svazků“, vyšlý roku 1908. Proto je přirozeno, že se mne zmocnila jakási sladkobolná sentimentalita, když vzal jsem do ruky nedávno vydanou práci Matějkovu, jednající o té mže tématě. Mou první otázkou bylo: Co jsem tedy ve skutečnosti „přispěl“ k této teorii a co „přispěla“ ostatní odborná literatura, domácí a německá, během těch uplynulých 22 let? A pročítaje Matějkův pěkný a instruktivní přehled těch různých „teorií“ o pojmu veřejnoprávní korporace, z nichž některé mně už dávno vypadly z paměti, musel jsem si s hrůzou odpovědět: Nic, pranic — neboť t. zv. panující nauka stojí dnes na stejném místě, na kterém stála roku 1908, a toto místo bylo tehdy opět naprosto identické s místem, na kterém nacházela se v dobách vydání známého spisu Rosinova o témže tématě, t. j. v polovici let osmdesátých! Byly sice od této doby potiššeny haldy papíru, byla napsána spousta knih a učených pojednání — ale poznání o povaze a pojmu t. zv. veřejnoprávní korporace nepokročilo ani krok, t. j. nota bene: panující nauka o ní ví navlas tolik, jako před padesáti lety! Ačkoliv nejsem, jak známo, přívržencem této panující nauky, přece naplnila mne tato skutečnost smutkem, neboť táži se, k čemu pak vlastně je konána celá ta ohromná práce literární, když z ní neplyne naprosto žádný prospěch a výsledek? A co je důvodem této neplodnosti? Mám o tom (a měl jsem před 22 lety) své mínění a chci je zde stručně vyložit. Nezamýšlím tím kritiku Matějкова spisu samotného, nýbrž pouze jeho metodologického východiska, které se shoduje naprosto s názory běžné nauky právní. Této a nikoliv Matějkovu spisu, který dal pouze podnět k tomuto pojednání, platí má kritika. Matějkův spis se mně celkem líbí; to platí zejména o první jeho kapitole, nadepsané „Úvod“ a podávající velmi pěkně a originálním způsobem ideologii názorů na poměr mezi státem a právem.

Tvrdím, že metoda běžné nauky není s to dostati právní vědu dále a chci to demonstrovati na konkrétním příkladu t. zv.

¹⁾ „Pojem veřejnoprávní korporace“ (Knihovna Sborníku věd právních a státních, Nová Řada, B. Oddor státovědecký, č. 4). Praha, 1929, 112 stran.

veřejnoprávní korporace. Metoda ta neuvědomuje si především (jak jsem již často jinde rozvedl) kompetenční hranici mezi teorií a praxí, jinými slovy: přiděluje praktickému normotvůrci (zákonodárci, soudci, správnímu úředníkovi) funkce, které tento nemůže vykonávat, poněvadž přísluší jedině vědě (teorii). Domnívá se — přes veškeré důkazy a vývody normativní teorie —, že praktickému normotvůrci (zákonodárci, soudci, správnímu úředníku atd.) nepřísluší jen stanoviti povinnosti (to, co má být), nýbrž že je i jeho věcí stanovit „rozdíl“, jako na př. rozdíl mezi veřejným a soukromým právem, mezi veřejnoprávní a soukromoprávní korporací, mezi konstitutivními a deklaratorními akty, mezi veřejným a soukromým vlastnictvím atd. atd. a že je věd (teorie), pokud se nechce dostat do oblasti „básní“, „smýšlenek“, „fantasií“ nebo „románů“, nucena tyto rozdíly prostě akceptovat, a že je jejím nejhlavnějším úkolem, aby studiem výtvorů oněch praktických normotvůrců zjišťovala, jak si ten který konkrétní normotvůrce ten který „rozdíl“ představoval. K tomu dlužno hned zde podotknouti, že je často velmi důležité, ba nezbytné, aby ten, kdo nějakou konkrétní normu vykládá (= snaží se poznati její obsah), zjistil, jaký pojem spojoval s určitým slovem příslušný konkrétní její tvůrce, tak když by konkrétní normotvůrce na př. stanovil, že „veškeré soukromoprávní korporace jsou povinny platit tu či onu daň“. Vykladač takovéto normy bude z ní především usuzovat, že onen normotvůrce patrně vedle „soukromoprávních“ korporací, které chtěl podrobiti dani, myslel ještě na jiné, které oné dani podrobiti nechtěl. Vykladač normy může takto při svém pátrání dojiti k výsledku, že onen konkrétní normotvůrce vedle „soukromoprávních“ korporací rozeznával ještě dva, tři nebo více jiných druhů korporací (které všechny chtěl vyjmouti z povinnosti platiti onu daň), nebo se snad přesvědčí, že normotvůrce užil výrazu „soukromoprávní korporace“ jako přímého protikladu k výrazu korporace „veřejnoprávní“. V tomto případě si patrně vykladač předloží další otázku: „Jakpak si asi představoval onen konkrétní normotvůrce rozdíl mezi oběma pojmy, t. j. které korporace počítal k soukromoprávním a které k veřejnoprávním?“ Odpověď na tuto otázku bude mítí přirozeně velmi důležitý praktický význam právní, poněvadž na ní záviseti bude, zdali ta či ona konkrétní korporace bude podléhati oné dani čili nic. Ale nyní ptáme se dále: Poněvadž konkrétní pan normotvůrce *x* měl o pojmu „soukromoprávní korporace“ tu či onu představu, t. j. poněvadž měl na př. za to, že veškeré korporace možno a dlužno lišiti na čtyři, tři nebo dva druhy (na př. na veřejno- a soukromoprávní) a že rozdíl mezi nimi spočívá v tom či onom kritériu, měla by býti věd odsouzena k resignaci, t. j. musela by tvrdit, že existují skutečně čtyři, tři nebo dva druhy korporací, lišící se právě těmi či oněmi kritérii od sebe? Nemá právní

teorie skutečně žádné jiné funkce, než jest toto zjišťování, co si konkrétní normotvůrce myslel a představoval, t. j. výklad konkrétních norem? Musí býti nutně, nechce-li býti „románem“, pouhou t. zv. „Gesetzeskunde“?

Zde jsem u bodu, kde se běžná nauka a normativní teorie diametrálně rozcházejí. Tato tvrdí neustále (ale dosud marně), že svrchovanost normotvůrce vztahuje se toliko a výlučně na stanovení toho, co býti má, tedy povinností, a že v této oblasti je jeho svrchovanost vůči vědě (teorii) naprosto neomezená a absolutní, což znamená právě credo t. zv. pozitivismu právního, a to radikálního, že však správnost, resp. nesprávnost jeho pojmotvorby (a contr. normotvorby) podléhá svrchované kritice právní teorie. Zjistila-li by tedy, na př. teorie, že praktický normotvůrce při stanovení normy, že „soukromoprávní korporace jsou povinny platiti tu či onu daň“, představoval si snad rozdíl mezi těmito korporacemi a veřejnoprávními tak, že k oněm patří korporace s méně než 50 členy a k těmto všechny ostatní (= mající více členů), pak teorii, pokud stojí na stanovisku pozitivistickém (a contr. přirozeně-nebo volněprávním), nezbyvá než vysloviti nezbytný důsledek: že tedy všechny korporace s méně než 50 členy jsou povinny platiti onu daň, ostatní nikoliv, ale nemůže si přece nechati vzíti právo prohlásiti, že takové rozlišování korporací podle počtu jich členů jest teoreticky (a contr. prakticky!) zcela bezcenné, neudržitelné a bezvýznamné, a tázati se dále, zdali nenašlo by se snad jiné vnitřní a tudíž významnější kritérium než ono vnější číselné? A případná negativní odpověď na tuto otázku by měla býti „básnění“ jen proto, poněvadž pan normotvůrce *x* ve svém výtvoru vycházel z onoho neudržitelného rozdílu číselného? Je-li tomu tak, pak by právní věda věru byla ze všech věd nejubožejší!

Myslím, že je nezbytně nutno pokusiti se ještě jednou o vyjasnění shora zmíněného rozporu mezi běžnou a normativní naukou.

Vizme, co o tomto rozporu praví Matějka: „Je nesporné, že náš právní řád s pojmem veřejnoprávní korporace počítá jako s určitou veličinou. Lze býti různého názoru o tom, zda a pokud je zákonodárce povolán k tomu, aby „tvořil pojmy“ a pokud jeho projevy v tomto směru jsou pro vědu závazny. Věda však přes to, i když nebude připouštět rozdílu mezi veřejným a soukromým právem, může snad vytýkati zákonodárci nevhodně volené označení pojmu, nemůže však prostě ignorovati právní důsledky, které právní norma s aplikací tohoto pojmu spojuje. Lze podrobiti samostatnému vědeckému rozboru na př. pojem nuceného svazku, nelze však vzhledem k tvrzené nemožnosti konstrukce právního dualismu chtíti jím nahraditi pojem veřejnoprávní korporace, ježto, jak z dalších výkladů vysvitne, nepřipojuje právní řád právní důsledky spojené s po-

jmem veřejnoprávní korporace pouze na onen pojem a nelze také z téhož důvodu existenci tohoto pojmu negovati. Lze uvažovati, zda jde tu o „základní právní pojem“, či o „právně obsahový pojem“ ve smyslu terminologie Somlóvy, nelze však pokládati jej za nezávazný projev zákonodárcův“ (l. c., str. 35).

S povděkem dlužno konstatovati, že autor zde výslovně připouští kompetenci vědy, vytykáti zákonodárci „nevhodně volené označení pojmu“ a možnost negovati rozdíl mezi veřejným a soukromým právem, jakož i podrobiti samostatnému vědeckému rozboru na př. pojem nuceného svazku (sám mám za to, že vše to, co se zde jen připouští, jest vpravdě nejvýznačnější funkcí skutečné teorie právní), ale nelze souhlasiti, že „lze býti různého názoru o tom, zda a pokud je zákonodárece povolán k tomu, aby ‚tvořil pojmy‘, a pokud jeho projevy v tomto směru jsou pro vědu závazny“. Na to odpovídám: nelze, naprosto nelze!, nýbrž mám za jedině správný svrchu naznačený názor o rozhranění kompetence mezi vědou (teorií) a praktickým normotvůrcem. Možná, že se mýlím, ale rozhodně je nemožno, připouštět alternativu ve smyslu řeční: „Lze býti různého názoru...“

Po tolika pokusech, které normativními teoretiky byly již učiněny k objasnění vlastní podstaty normativní teorie či ryzi nauky právní (viz nejnověji překlad Kelsenova článku o juristickém formalismu v minulém ročníku tohoto časopisu), jsem na váhách, mám-li další poznámky Matějkovy, že právní věda „nemůže však prostě ignorovati právní důsledky, které právní norma s aplikací (tohoto) pojmu spojuje“, nebo, že „z téhož důvodu (t. j. pro ony právní důsledky) nelze existenci tohoto pojmu negovati“ a že „nelze pokládati jej za nezávazný projev zákonodárců“ a že konečně „aprioristickými důvody logickými nelze právní normu změnit“ (l. c., str. 36), považovati snad za namířené proti normativní teorii, tedy proti nejpositivističtější právní nauce, která se dosud v dějinách právní vědy vyskytla. Kdyby tomu skutečně tak bylo, pak táži se odpůrců normativní teorie, mohou-li mně mezi přívrženci normativní teorie jmenovat hlupáka, který by byl schopen dopustit se takové pošetilosti, že by — abych užil konkrétního příkladu shora uvedeného — z poznatku, že dělení korporací na veřejnoprávní a soukromoprávní podle počtu jejich členů je teoreticky naprosto bezcenné, bezvýznamné a neudržitelné, chtěl vyvozovati snad důsledky, že předpokládaná norma, podle které soukromoprávní korporace, t. j. korporace s méně než 50 členy, mají platiti určitou daň, vlastně neplatí, t. j. že takové korporace přes to, že ona norma tak stanoví, nejsou vlastně povinny platiti tuto daň! Jen v tomto a jemu podobných případech bylo by totiž možno mluvit o pokusu, „aprioristickými důvody logickými změnit právní normu“, při čemž arcí zůstalo

by nevysvětleno, v čem vlastně „apriornost“ oněch důvodů má spočívatí.

Avšak v následujícím chci prokázat, že sama běžná nauka nedrží se důsledně svého shora naznačeného metodologického stanoviska. Jako konkrétního příkladu chci se při tom opět přidržeti nauky o t. zv. veřejnoprávní korporaci.

Kdyby metodologické východisko jisté části tradiční teorie bylo správné, pak patrně nemělo by smyslu pojednávatí a uvažovatí o pojmu veřejnoprávní korporace vůbec, tak jako by nemělo smyslu jednati o pojmu „práva“, „státu“, „právnícké osoby“, „subjektivního práva“, „strany“ atd. vůbec, nýbrž bylo by pouze rozumno tázati se, co k těmto pojmům (lépe: slovům) ten či onen praktický normotvůrce říká. Ohlédneme-li se však po odborné literatuře, týkající se shora uvedeného příkladu, shledáváme, že vnější znaky příslušných spisů nenavědčují tomu, že by jejich autoři sdíleli resignaci právní vědy, která se na nich s jistě strany žádá. Neboť píše se „Über den Begriff der Korporation des öffentlichen Rechts“ (Waldacker), nebo tituluje se kniha: „Das Recht der öffentlichen Genossenschaft“ (Rosin), nebo konečně „Pojem veřejnoprávní korporace“, jak činí sám Matějka, aniž by se přidávalo: „nach deutschem (či: preußischem, württembergischem, bayrischem atd.) Recht“ nebo: „podle práva československého“. Řekne se mně snad, že se tento přídavek autorům rozuměl sám sebou a že byl proto vynechán. Nemyslím, že se to tak beze všeho samo sebou rozumí. Stačí si totiž předložití další otázku, zdali na př. Jellinek, konstruuje svůj pojem veřejných subjektivních práv (srov. jeho známý spis: System der subjektiven öffentlichen Rechte), měl za to, že tato jeho konstrukce „platí“ (= jest správná) jen pro určitý právní řád, dejme tomu německý nebo rakouský, čili lépe a jasněji řečeno: že nekonstruoval vlastně on sám, nýbrž jen sděloval zjištěnou jím konstrukci nějakého praktického zákonodárce (rakouského, německého atd.), a zdali totéž, co o Jellinkově konstrukci pojmu veřejných subjektivních práv, platí obdobně na př. v Bernatzikově konstrukci právní osoby a tisíci jiných podobných konstrukcích. Domnívám se, že velká většina těchto autorů vycházela — více méně vědomě či nevědomě — z názoru, že jest jejich úkolem konstruovati (a získanou konstrukci snad tím či oním způsobem konfrontovati s obsahem toho či onoho právního řádu), a to tak, že jejich konstrukce, je-li správnou, může činiti nárok na „platnost“ bez ohledu na obsah toho kterého právního řádu. Neboť zajisté byli si vědomi rozdílu mezi svou teoretickou prací konstruktivní a činností, která spočívá v pouhé interpretaci (= více méně soustavným výkladem) nějakého zákona či jiné normy.

Avšak dejme tomu, že můj shora naznačený názor o intencích oněch autorů není správný, t. j. že úmyslem jejich nebylo

nic jiného, než vyšetřiti definici toho či onoho pojmu, jak si jej představoval a jak jej „stanovil“ nějaký konkrétní praktický zákonodárce. Tvrdím, že by pak vědecká metoda a postup, zvolený těmito autory, se naprosto rozcházel s jejich základním názorem na vlastní úkol právní vědy. Jako příklad možno uvést opět Matějku v spis. Šlo-li totiž tomuto autorovi skutečně jen o to, zjistit, co náš, t. j. československý právní řád rozumí „veřejnoprávní korporaci“ a chtěl-li se vyhnouti nebezpečí všech „aprioristických důvodů“ a konstrukcí, pak nelze nahlédnouti, z jakých příčin pojednává o teoriích různých autorů, na př. Savignyho, Gierkeho, Preusse, Waldeckera, Rosina atd. (srov. zejména kap. IV.: „Teorie o pojmu veřejnoprávní korporace“), kteří přece o stanovisku československého právního řádu k pojmu veřejnoprávní korporace vůbec nic věděti nemohli, a jejichž konstrukce tudíž, byť i byly sebe přesvědčivější a lákavější, nemohou míti pražádného významu pro zodpovězení autorovy otázky, co jest veřejnoprávní korporace s hlediska československého právního řádu. Spisovatel však přes to ve své knize uvádí celou řadu různých teoretických konstrukcí onoho pojmu, jak ji podali různí autoři, přihlížeje při tom nejen k německým, nýbrž i francouzským — přehled autorův jest o sobě velmi zdařilý a instruktivní —, a je k nim ku podivu tolerantní, srovnáme-li jeho odmítavé stanovisko k názoru, který z popření tradičního rozdílu mezi veřejným a soukromým právem vyvozuje důsledky pro kritiku běžných konstrukcí rozdílu mezi veřejno- a soukromoprávní korporací. I v tomto stanovisku je něco těžko pochopitelného, uvážíme-li, že konstrukce oněch Rosinů, Waldeckerů, Savignů atd. mohou stejně odporovati konstrukci československého zákonodárce jako názor, který by onen rozdíl vůbec popíral nebo prohlašoval, že „veřejnoprávní“ korporace (máme-li si tímto výrazem něco jasného myslet) spadá vjedno s t. zv. korporací nucenou, při čemž arcit — stejně jako oni Rosinové, Waldeckerové atd. — loyálně připouští, že ten či onen konkrétní normotvůrce mohl míti o onom pojmu jinou představu. Jak je možno, že někdo, kdo vychází s hlediska, že konstrukce teoretických pojmů právnických je věcí praktického normotvůrce, a že tudíž dlužno zavrhnouti konstrukce, které by jí odporovaly, trpělivě sbírá a líčí nejrůznější názory, jednotlivých autorů na podstatu veřejnoprávní korporace, při čemž bedlivě odvažuje důvody pro a proti oněm konstrukcím svědčící (kteréžto důvody ovšem nemohou býti čerpány z československého právního řádu poněvadž oni autoři tento řád vůbec neznali!), že zabývá se tudíž ex professo kriticky jakýmkoli tvrzeným rozdílem mezi oběma druhy korporací, byť i byl příslušný názor snad sebe naivnějším a stanovisku československého právního řádu sebe více odporujícím, že však je díně vůči autorům, kteří by

prohlásili, že je všecky tvrzené rozdíly neuspokojují, a že sami jiný rozdíl nedovedou skonstruovati, domnívá se míti právo, odmítnouti pokus, aby sám vyvrátil jejich tvrzení, s tím odůvodněním, že jejich konstrukce odporuje konstrukcím, jež provedl československý zákonodárce? Což konstrukce Jellinka, Preusse, Waldeckera, Rosina, O. Mayera, Haurioua, Michauda, Jézea atd. těmto konstrukcím československého zákonodárce nemohou odporovati? Když ano, proč nejsou tedy z tohoto důvodu stejně a limine československými teoretiky odmítány, jak se děje konstrukcím, dejme tomu, normativní nauky? Taktika, kterou zde zachovává tradiční nauka proti normativní teorii, je sice velmi pohodlná, ale nikoliv důsledná a tudíž velmi málo přesvědčivá. Kritičtější posuzovatel nebude proto neviděti pravých důvodů, pro které polemizuje ona tradiční nauka sice s kterýmkoli názorem, byť i sebe více odporoval názoru toho či onoho konkrétního zákonodárce, ale vzdává se — jaksi dobrovolně — všeliké polemiky proti argumentaci právě jen normativní teorie. Tento kritický posuzovatel bude též vědět, že jakékoli vzájemně si „odporování“ teorie a praxe je zde potud vyloučeno, pokud každý z obou činitelů — t. j. na jedné straně věda (teorie), na druhé straně praxe čili konkrétní normotvůrce — zůstane pěkně ve svých kompetenčních mezích. Či domnívá se skutečně někdo, že teorie normativní — podobně jako teorie Savignyho, Jellinka, Gierkeho a jiných — může „odporovati“ nějakému konkrétnímu právnímu řádu (na př. španělskému, holandskému a československému) a jinému (na př. italskému, řeckému a tureckému) opět současně „vyhovovati“? Což nevidí odpůrci normativní teorie, že ve svém odboji proti ní směšují dvě zcela různé věci, totiž funkci teorie (vědy), která buduje soustavu pojmů, jimiž (jakožto prostředky) lze poznávati jakýkoliv obsah právních norem, tedy jakýkoli právní řád, a úkol vykladače (interpret) konkrétní normy, jemuž jde o poznání jejího obsahu pomocí oné hotové soustavy? K tomuto výkladu patří, jak známo, zejména výklad slov, což znamená na př., že vykladač musí si zodpověděti otázku, co si asi myslel normotvůrce, když užil slova „veřejnoprávní korporace“ nebo slova „stát“, „právnícká osoba“, „strana“ atd., právě tak, jako pátrá po tom, co si asi myslel tento normotvůrce, když užil slov „spolehlivý člověk“, „přiměřená náhrada“, „právní újma“ atd. atd. Dlužno se tudíž odpůrců normativní teorie vzhledem k jejich taktice vůči této teorii jednou přímo a na svědomí tázati: Mají skutečně za to, že úkol celé právní teorie vyčerpává se funkcí prostého komentátora? Je-li tomu tak, pak všecky ty nesčetné spisy, o pojmu „státu“, „práva“, „veřejnoprávní korporace“, „veřejných práv subjektivních“ atd. nebyly by vědeckými spisy (pro nebezpečí, že jejich výsledky by mohly odporovat názorům

toho onoho konkrétního normotvůrce), a jediným možným typem vědecké práce právnické stal by se typ komentáře. Od komentátora na př. československého nebo švýcarského občanského zákona nebudeme arciť očekávat, že nám bude podávat obecné výklady o obecných pojmech právních, t. j. o pojmech, které se dosud zpravidla za „obecné“ považovaly (jako „stát“, „právní osoba“, „právo“, „korporace“ a pod.), nýbrž čekáme od něho soustavný výklad (interpretaci) určitého zákona. Myslí-li si tedy odpůrci normativní nauky skutečně, že právní teorie nemá jiného úkolu než komentovat konkrétní zákony, t. j. býti t. zv. Gesetzkunde, pak jest jejich metodologické stanovisko důsledná a není mezi nimi a přívrženci této nauky — za daného předpokladu — žádného rozporu.

Nyní dlužno se však poněkud podrobněji zabývat fikcí, které se dopouštějí zcela zpravidla odpůrci normativní teorie, když ji vytýkají, že svými konstrukcemi dostává se do rozporu s pozitivním právem, t. j. s tím či oním konkrétním právním řádem. Tento „právní řád“ vystupuje zde pak zcela jako nějaká nesporná personifikovaná jednotka. Mluví se na př. o tom, že tento právní řád „s pojmem veřejnoprávní korporace počítá jako s určitou veličinou“ (Matějka, n. u. m. str. 35), nebo že na ten či onen pojem tak či onak „pohlíží“, že z toho či onoho názoru (na př. na rozdíl mezi soukromým a veřejným právem) „vychází“ a podl., tedy zcela tak, jako by tento „právní řád“ byl obdobnou jednotkou jako jednotlivý člověk (fysický jednatel), který o té či oné věci může mít též ty či ony jednotné názory. Je tomu skutečně tak? Uvážíme-li, oč jde, musíme po podrobnější úvaze odpovědět, že rozhodně nikoli. Neboť právní řád dejme tomu československý není žádnou takovou názorovou jednotkou, nýbrž rozpadá se ve skutečnosti v nepřehledný počet jednotlivých normotvůrců, kteří o povaze a podstatě „veřejnoprávní korporace“ o rozdílu mezi soukromým a veřejným právem atd. mohou býti (a ve skutečnosti též zpravidla jsou) velmi různého názoru. Je pravdě svrchovaně nepodobné, že by zde byla nějaká podstatnější shoda než snad ta, která se podává ze skutečnosti, že snad většina oněch faktických normotvůrců, t. j. oněch různých sekčních šéfů či ministerských radů, kteří jakožto autoři jednotlivých zákonů vystupují v úloze činitelů normotvorných, studovala na téže universitě, učila se téměř teoriím právním atd.²⁾

²⁾ Tak na př. možno tvrdit, že většina těchto normotvůrců u nás, kteří tedy reprezentují onoho fiktivního jednotného normotvůrce československého (= právní řád), vyznamenává se nesporně společnou aversí proti normativní teorii, která projevuje se na př. v tom, že užívají, poněvadž to byla normativní teorie, která poukázala na rozdíl mezi pojmy „účinnosti“ a „platnosti“ norem (zákonů), doporučující pro normativní oblast užívání výrazu „platnost“, vždy, všude a důsledně

Jednotnost československého nebo kteréhokoli jiného právního řádu jakožto n á z o r o v é h o (a contr. normového; viz níže) celku, jest tedy zcela očividná fikce. Není žádné takové jednotnosti a nemůže jí býti, nýbrž platí zde naopak možnost, ba pravděpodobnost rčení: Quot capita tot sensus. A představme si věc jen zcela konkrétně: Proč by měli býti prof. Hoetzl, Dr. Meissner, Dr. Bouček, prof. Weyr, prof. Engliš, prof. Laštovka, odboroví přednostové Dr. Bobek a Dr. Joachim a celá velká řada dalších jednotlivců, kteří jako faktičtí normotvůrci spolupracovali, resp. ještě spolupracují na výstavbě našeho právního řádu, o těch či oněch pojmech, resp. rozdílech t é h o ž názoru? Jak možno pak říci, že „právní řád“ (jako celek) počítá s tím či oním pojmem? Ještě hůře dopadne věc, když si představíme fiktivnost n á z o r o v é jednotnosti právního řádu, jakým byl na př. předválečný r a k o u s k ý právní řád. S jakým pojmem „veřejnoprávní korporace“ „počítala“ tato fiktivní jednotka, skládající se ve skutečnosti vedle ústředního zákonodárce z celé řady dílčích (zemských) zákonodárců? Jak dostat pod jeden klobouk tu spoustu ministerských referentů, připravujících osnovy říšských zákonů, s obdobnými referenty sedmnácti zemských výborů, připravujících — na sobě naprosto nezávisle — osnovy zákonů zemských? A což teprve autoři těch nesčetných n a ř í z e n í, v nichž přece také „počítá se“ či „nepočítá“ s různými pojmy a rozdíly! Bylo tedy snad možno tázati se, s jakým pojmem „veřejnoprávní korporace“ počítal na př. dolnorakouský vodní zákon, resp. jeho tvůrce či tvůrci, ale tázati se, s jakým pojmem „veřejnoprávní korporace“ počítají nejen v š e c k y rakouské zemské zákony v o d n í, nýbrž i h o n e b n í, a vedle toho vůbec všechny ostatní zemské zákony všech rakouských zemí a k tomu pak všechny říšské rakouské zákony (počítajíce dejme tomu jen od roku 1867!), jakož i ministerská nařízení (chceme-li zůstatí pouze v oblasti o b e c n ý c h n o r e m, ač mohli bychom svou otázku rozšířiti i na k o n k r e t n í n o r m y, t. j. všechny judikáty, rozhodnutí atd.), — to jest otázkou věru zoufalou! A přece neznamená nic jiného než obvyklé a známé téma: „O pojmu veřejnoprávní korporace podle práva r a k o u s k é h o, č e s k o s l o v e n s k é h o, n ě m e c k é h o atd.“ Jenže každý autor takového spisu počínal by si zajisté asi tak jako M a t ě j k a: Jednal by totiž o tomto pojmu p ř e d e v š í m s hlediska t e o r e t i c k é h o, t. j. rozbíral a kritisoval by různé autory jako Jellinka, Savignyho Gierkeho, Bernatzika, Wald-eckera, Michauda, Duguita, Fleinera atd., a t o z c e l a b e z o h l e d u n a t o, z d a l i t i t o a u t o ř i „v y c h á z e j í“ z r a - výrazu „účinnost“. Musí se snad tedy vůči této skutečnosti ubohá teorie (ať normativní nebo jiná) spokojiti prostě s pouhou pasivní resignací, že „naš právní řád počítá s identitou pojmu účinnost a platnost jako s určitou veličinou“, jen aby ušla výtece, že „aprioristickými důvody logickými chce právní normu změnití“? Myslím, že nikoliv.

kouského nebo jiného nebo snad žádného pozitivního práva — a postupoval by správně. Proč? Poněvadž odpověď na vlastní otázku, téma jeho práce tvořící, t. j. po pojmu veřejnoprávní korporace podle práva rakouského nebo jiného, je zcela lehká, jednoduchá a naprosto nesporná, a lze k ní dospětí bez jakéhokoli speciálního studia prostě na základě úvah, podobných hořejším. Nacházím ji i u Matějky (str. 111), kde týká se sice ex professo pouze československého o práva, ale platí podle mého názoru zcela stejně pro právo rakouské, německé nebo kterýkoli jiný právní řád, pokud by se snad neskládal výjimkou pouze z několika málo norem (takových právních řádů je však málo). Zní takto: „Z přehledu teorií o pojmu veřejnoprávní korporace vysvítá jasně, že jsou marnými snahy chtějící vysvětliti jeho podstatu jediným určitým znakem. Kategorie veřejnoprávních korporací je s hlediska pozitivního práva tak širokého rozsahu, že nelze naléztí jediný určitý znak, který by byl společný všem útvarům, jež sem náležejí“³⁾. Kdo by se tomu divil, znaje jen poněkud skladbu našeho právního řádu? Kdo by očekával, že všichni ti nesčetní autoři bývalých zemských zákonů českých, moravských a slezských, jakož i říšských zákonů rakouských a uherských spolu s příslušnými ministerskými nařízeními, a autoři nynějších, rovněž již dosti četných popřevratových norem československých, měli ve všech případech, kdy jim tanul na mysli pojem „veřejnoprávní korporace“, o něm stejnou představu? Byl by to přímo div, kdyby se něco podobného stalo! Ale totéž, co platí o pojmu „veřejnoprávní korporace“, platí o všech obdobných pojmech. Budeme snad očekávat, že by se nějakému spisovateli podařilo, aby bedlivým studiem celého československého právního řádu dospěl k nějaké jednotné, t. j. na všechny československé zákony a jiné právní normy dolehající jednotné definici „spolehlivého člověka“, „přiměřené náhrady“ atd.? Podobných spisů ještě nemáme, ale dostaneme-li

³⁾ Srov. též str. 73: „Pojem veřejnoprávní korporace nelze tedy pro jednotlivé útvary konstruovati apriorně jako pojem všeobecně platný.“ Avšak hned po místě shora citovaném (str. 111) následuje toto: „Pojem veřejnoprávní korporace byl proto (?) vymezen v tom smyslu, že jde tu o korporaci, která má právo na výkon části veřejné správy, myslíme-li na veřejnou správu v širším smyslu, jež není omezena na správu vrchnostenskou. O tom, zda tomu v konkrétním případě je, lze rozhodnouti pouze s ohledem na celkovou právní posici, v níž se určitá korporace na základě předpisů konkrétního právního řádu nachází.“ — Definici, podané tu autorem, možno vzhledem k jeho výslovnému prohlášení, že nelze podati „všeobecně platné konstrukce“ (což je totéž jako „definice“), jen těžko porozumětí. Neboť nemůže tím býti patrně míněna ani „aprioristická“ definice, ani definice, která by platila všeobecně pro obor československého právního řádu. První odmítá totiž spisovatel ze zásadních (metodologických) důvodů, druhou pak vzhledem k pestrému obsahu tohoto právního řádu.

je, vím se vší určitostí dopředu, k jakému závěru nutně dospějí: bude obdobný závěru Matějškova spisu. Ať se tedy jedná o jakýkoli pojem, vždy dospějeme s naprostou pravidelností k stereotypnímu výsledku, že v právním řádě panuje velká pestrost, že tudíž dlužno probíratí zákon po zákonu a pod.

Jak lze vysvětliti tuto mou věšteckou schopnost, která troufá si dospěti bez námahy tam, kam jiní dospívají jen pozvolna po obtížných průpravách? Velmi jednoduše tím, že uznáme, že je sice možno sepsati komentář k určitému zákonu (jako na příklad českému honebnímu nebo moravskému vodnímu zákonu atd.), že však je nemožno chtíti psáti komentář k celému československému právnímu řádu najednou, t. j. ke všem jeho platným normám současně a zároveň.

Nyní však sluší čeliti nedorozumění, které by snad mohlo u odpůrců normativní teorie vzniknouti následkem mého tvrzení (viz shora), že právní řád není žádným celkem, roz. nesporným. Někteří z nich mohli by si totiž po případě vzpomenouti, že patří mezi nejzákladnější poučky oné teorie věta, že každý právní řád jest a musí býti celkem (jednotkou) v tom smyslu, že v něm nemohou míti místa rozpory, a to tak, že by podle jedné jeho normy mělo býti A, podle druhé pak opak oné normy, totiž non A. Dvě takto si odporující normy nemohou býti zároveň součástmi jednoho a téhož normového souboru (právního řádu), a právní řád, pokud se týče právní teorie, má skutečně prostředky, jimiž se vyskytování zmíněných rozporů logicky (pojmově) vylučuje.

Z řečeného tedy podává se, že nutno se patrně podrobněji tázati, v jakém směru či s jakého hlediska tvoří každý konkrétní právní řád (nebo jiný normový soubor) jednotku a na otázku tu je pak následující odpověď: jen a výlučně, pokud jde o stanovení norem, t. j. toho, co býti má, čili povinností! A oněmi shora již vzpomenutými prostředky, jimiž se tato jednotnost právního řádu jakožto souboru (soustavy) nepřehledného počtu jednotlivých právních norem garantuje či konstituuje, jest jednak známá věta *lex posterior derogat priori*, jednak hierarchická úprava právního řádu jakožto souboru norem s větší a menší relevancí právní, z nichž normy nižší (druhotné) nemohou odporovati normám vyšším (prvotním), kdežto v případě, že jde o dvě normy téže relevance právní, vede zmíněná věta *lex posterior derogat priori* k témuž výsledku, t. j. k vyloučení normativních (povinnostních) rozporů uvnitř téhož právního řádu jako celku. Jakmile tedy normotvůrce vysloví (stanoví, vydá) normu: má býti A, pozbývají všechny jeho případné, časově této normě předcházející jiné normy, stanovící opak tohoto A, následkem oné věty o *lex posterior* svou platnost.

Jde-li však o dvě normy různé relevance právní, tedy stanoví-li nižší normotvůrce (na př. nařízení) něco, co odporuje tomu, co stanovil dříve vyšší normotvůrce (na př. zákon), pak následkem zmíněné hierarchie norem docházíme k úsudku, že nadále bude platit to, co stanovil onen vyšší normotvůrce — a nebezpečí rozporu jest opět zažehnáno!

Avšak vše to platí, jak již řečeno a jak pro jistotu budíž ještě jednou opakováno, jen ve světě toho, co býti má, tedy v oné oblasti, ve které praktický normotvůrce osvědčuje svou naprostou svrchovanost vůči poznávajícímu subjektu — nikoliv však ve světě, jaký jest, a ve kterém se vyslovují různé názory a mínění (vědecké, teoretické a jiné), a v němž „se počítá“ s tím či oním, nebo z toho či onoho „vychází“, byť i tyto názory a mínění vyslovoval ve svých výtvorech sám normotvůrce. Konkrétněji řečeno: o pojmu „veřejnoprávní korporace“, resp. o rozdílu mezi ní a soukromoprávní mohou se v témž právním řádě vyskytnouti současně starůzných, navzájem si odporujících názorů, čili jinými slovy: v tomto směru není právní řád vůbec žádným celkem! Nebude přece chtíti někdo tvrdit, že by ohledně názorů na pojem „veřejnoprávní korporace“, pokud se týče na rozdíl mezi ním a pojmem „soukromoprávní korporace“, platila snad věta *lex posterior derogat priori*, t. j. že by „platil“ (= byl správný, a to nota bene i pro vědu!) názor, který o té věci byl naposled vysloven! Rovněž nebude asi nikdo tvrdit, že by vyšší nebo nižší stupeň, jež zaujímá ten který normotvůrce v hierarchii norem nebo v instančním pořadí, mohl míti nějaký vliv na váhu jeho názorů na rozdíl mezi veřejnoprávní a soukromoprávní korporací, veřejným a soukromým právem, konstitutivními a deklaratorními akty atd., atd., takže bychom tedy — konkrétněji řečeno — měli si snad bedlivěji všimati názorů vyslovených o těchto rozdílech ministerstvem (jako nejvyšší instancí) než okresními úřady (jako nejnižšími instancemi).

To, co právě bylo řečeno, jest, jak doufám, zcela jasné a nepopíratelné. Je tím jinými slovy řečeno jen to, o čem nikdo nepochybuje, jen že si to málokdo (a nejméně odpůrci normativní teorie) jasně uvědomuje: že ve světě názorů a mínění nemůže platit žádná „svrchovanost“ a „autoritativnost“, nýbrž jen ona váha, kterou jim dodávají logické argumenty (důkazy)! To přirozeně musí platit v první řadě o názorech a míněních, vyslovovaných vědou.

Věda nesmí se dáti zastrašiti výtkou, že její důvody jsou „aprioristické“, pokud jimi dokáže, že představa, kterou o nějakém pojmu měl ten či onen praktický normotvůrce, byla nesprávná, nedůsledná a tudíž neudržitelná. Věda musí si sice po případě dáti libit vyvrácení svých tvrzení argumenty a důkazy, ale chtítí porážet její logické vývody

prostým poukazem na jejich „apriornost“, která má spočívat v tom, že výsledky těchto vývodů neshodují se s tím, s čím „počítali“ lidé, jichž životní povolání a úřední postavení jim umožnilo sepsávat osnovy zákonů a jiných norem (ministerští referenti a jiní funkcionáři), to nebylo by asi možno v jiné vědě než právě ve vědě právní!

Chci se na konec ještě ptáti, zda a jakým způsobem mohl by snad praktický normotvůrce (zákonodárce) jaksi podloudně usurpovati funkci, která podle hořejších vývodů může příslušet jen vědě. Není pochybnosti, že s hlediska názorů odpůrců normativní teorie, jež zde potírám, bylo by na onu otázku důsledně odpověděti kladně, t. j. normotvůrce mohl by, kdyby chtěl, určitými opatřeními zaručiti jednotnost svého souboru i po stránce názorové. Československý zákonodárce na př., který by si přál, aby konečně přestala nejistota o tom, s jakým rozdílem mezi veřejnoprávní a soukromoprávní korporací vlastně „počítá“ (když je zatím jen jisto, že s ním počítá, ale nejisto — viz četné literární pokusy —, v čem jej shledává), mohl by zvoliti tuto cestu: Ústavním zákonem by prostě dekretoval, že všude tam, kde v československém právním řádě mluví se o „veřejnoprávní korporaci“ nebo kde se aspoň s jejím pojmem „počítá“, jest touto korporací rozuměti korporaci, která... atd. (následovala by definice). Co by to znamenalo? Pro názor zde potíraný znamenalo by to důsledně konec vědeckých sporů o pojem veřejnoprávní korporace a jeho rozdíl od pojmu korporace soukromoprávní. Poněvadž totiž předpokládáme, že by ona definice byla obsažena v ústavním zákoně, byli by na ni vázáni všichni nižší normotvůrci. Měli bychom tedy konečně jednotnost právního řádu, pokud jde o jeho názor na onen pojem. Co platí o pojmu „veřejnoprávní korporace“, musí platit arcíť o všech ostatních, jako na př. veřejného a soukromého práva, konstitutivních a deklaratorních aktů, stran atd. Ve všech těchto případech mohl by normotvůrce podobně dekretovat a tím nejen odstranit všechny dosavadní vědecké spory o tyto pojmy, nýbrž učiniti velkou část dosavadní vědecké literatury právní naprosto zbytečnou a postradatelnou.

Než přívrženci normativní teorie jsou — stejně důsledně jako její odpůrci — ve věci té poněkud jiného názoru. Nedomnívají se ovšem, že tento jejich názor je nějakým specifickým vynálezem této teorie, nýbrž mají za to, že jde o něco, o čem před vznikem normativní teorie a před zahájením útoků proti ní nikdo nepochyboval: totiž o známé případy t. zv. legální interpretace. Takovouto legální interpretací určitých slov docílí se sice nesporně, že ustanou ohledně nich pochybnosti, ze kterého pojmu normotvůrce při nich „vycházel“, resp. s kterým pojmem při nich „počítal“, poněvadž jej právě výslovně definoval,

ale, pokud jde o další důsledky takových zákonných definic, budeme přec museti rozeznávat dva činitele, a sice jednak vykladače (komentátora) norem a vědu, která za účelem soustavného poznávání jakéhokoliv pozitivního práva sestruje si systém pojmů, jež musí tvořiti jednotku v tom smyslu, že musí býti důsledně a s vyloučením všech logických rozporů konstruován. (Ryzí nauka právní nazývá tyto pojmy — jdouc při tom ve šlépějích Somlóových — pojmy, podstaty práva se týkající [Rechtswesensbegriffe], na rozdíl od pojmů konkrétního obsahu práva se týkajících [Rechtshaltsbegriffe]). Vykladač (komentátor) pozitivního práva je na legální definici empirického normotvůrce vázán, a to ten, který výklad provádí jakožto státní orgán (soudce, správní úředník), přímo povinnostně, kdežto „soukromý“ vykladač jest jí vázán aspoň potud, že by normu vyložil patrně špatně (nesprávně), kdyby legální definice (interpretace) nedbal. Jací kolosální hlupáci by pak museli býti přívrženci normativní teorie, kdyby tuto samozřejmost chtěli popírati a zastávali názor, odpůrci této teorie jim naprosto neodůvodněně a tudíž nespravedlivě imputovaný, že totiž lze „aprioristickými“ důvody logickými právní normu změnit, t. j. tedy patrně při výkladu pozitivního práva nedbati definic normotvůrcem buď výslovně (legálně) nebo mlčky (nepřímou) stanovených! A takové dětinské pošetilosti že by se na př. měl dopouštěti Kelsen se svou fenomenální bystrostí úsudkovou, která u všech jeho dosavadních vědeckých polemik vzbuzuje — právě následkem křiklavého nepoměru v intelektuálních schopnostech zápasících — přímo trapný dojem bojů, sváděných s naprosto nerovnými zbraněmi?

Kdyby tedy pozitivní zákonodárce pojal do svého díla i sebe rozvětvenější soustavu legálních definic, přece by neučinil tím zbytečnou právní vědu. Neboť tato věda ve své funkci ryzí teorie má ještě jiný úkol než (sc. logisticky) reprodukovat obsah konkrétních právních řádů! —

Po všem dosavadním marném úsilí, vysvětliti odpůrcům normativní teorie to, oč této teorii vlastně běží (nemyslím při tom pouze na úsilí své, nýbrž i Kelsenovo, Merklovo, Verdrossovo, Englišovo, Sedláčkovovo a jiných), nemám mnoho naděje, že by toto mé pojednání, které, jak na konec ještě jednou opakuji, nebudíž chápáno jako kritika jistě záslužné publikace Matějkovy, mohlo na celkové situaci něco změnit. Loučím se tedy s tématem, jehož rozbořem jsem zahájil kdysi svou soustavnější literární činnost, s pocitem sentimentální resignace.